KEMIJOKI

Lausunto

30.9.2026

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta (HE 84/2026 vp)

Yhteenveto

Vesilain (587/2011) nollavelvoitelaitoksia koskevan lainsäädäntöhankkeen tavoitteena on tarkistaa vesilakia siten, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu voitaisiin jatkossa nykyistä helpommin liittää lainvoiman saaneeseen vesivoimalaitoksen vesitalouslupaan, johon sellaista ei entuudestaan sisälly.

Kemijoki Oy kannattaa ehdotuksen taustalla olevaa tavoitetta kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämiseksi. Yhtiön näkemyksen mukaan hallituksen esitys (HE 84/2026) sisältää kuitenkin huomattavia Suomen perustuslain (731/1999) 15 §:ssä suojattuun omaisuudensuojaan sekä voimassa olevan vesilain systematiikkaan liittyviä puutteita. Esityksessä puututaan vesilain vahvaan pysyvyyssuojaan ja uusien lupamääräysten antamissäännöksiin merkittävästi. Esitetyt säännökset mahdollistavat vesilupiin puuttumisen takautuvasti. Lisäksi lakiehdotuksessa esitetään omaisuudensuojan kannalta ongelmallisia korvaussäännöksiä.

Hankkeen jatkovalmistelussa huomioitavia asioita

Kemijoki Oy korostaa, että vesivoima, sen hyödyntäminen sekä lainvoimaiset vesitalousluvat kuuluvat perustuslain turvaaman omaisuudensuojan piiriin ja siihen puuttuminen edellyttäisi esitykseltä selkeitä ja tarkkarajaisia perusteluja sekä valtiosääntöoikeudellisen tarkastelun kestävät korvaussäännökset.

Kemijoki Oy:n keskeiset muutosehdotukset hallituksen esitykseen:

- Vesilain 3 luvun 21 a §:n mukaan uusien määräysten antamisesta aiheutetut muut kuin vähäiset edunmenetykset tulee määrätä hakijan korvattavaksi.
- Korvauksen sovittelusäännös poistetaan lakiehdotuksesta.
- Ehdotetussa vesilain 19 luvun 5 §:n 4 momentin voimaantulosäännöksessä todetaan, että kyseistä momenttia ei sovelleta kuitenkaan 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien (kalatalousvelvoitteita koskevien) määräysten antamiseen. Vesilain mukaiset vähäistä suuremmat edunmenetykset tulee kuitenkin korvata myös silloin, kun annetaan uusia 3 luvun 21 a §:n mukaisia kalatalousmääräyksiä.

Seuraavissa kappaleissa esitetään Kemijoki Oy:n yksityiskohtaiset muutosehdotukset perusteluineen.

KEMIJOKI OY
PL 8131, Valtakatu 11
96101 Rovaniemi
Puh. 020 703 4400
www.kemijoki.fi
Y-tunnus 0192171-7
Kotipaikka Rovaniemi

KEMIJOKI

Lausunto

30.9.2026

Uusien kalatalousmääräysten antaminen ja korvausäännökset

Vesilain 3 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 21 a §, jonka 1 momentin nojalla lupaviranomainen voisi kalatalousviranomaisen hakemuksesta määrätä kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun nollavelvoitelaitoksen luvanhaltijalle, jos lupaan ei sellaista sisälly. Ehdotetun 2 momentin mukaan kalatalousvelvoitteesta tai kalatalousmaksusta ei saa aiheutua luvanhaltijalle niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia. Lakiehdotuksen mukaan kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon laitoksesta odotettavissa oleva taloudellinen hyöty.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan (s. 59), että voimassa olevan vesilain edellytykset, joiden nojalla lainvoiman saaneen vesitalousluvan määräyksiin voidaan jälkikäteen puuttua, ovat tiukat. Lupamääräysten tarkistaminen tai uusien määräysten antaminen ei saa pääsääntöisesti sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä, minkä lisäksi hankkeesta vastaavalla on oikeus saada korvausta tarkistamisesta tai uusien määräysten antamisesta aiheutuvista muista kuin vähäisistä edunmenetyksistä. Hankkeesta vastaavan asema jälkikäteistä vesitalouslupaan puuttumista vastaan on huomattavan vahva.

Kemijoki Oy toteaa, että uusi ehdotettu säännös mahdollistaa luvanhaltijoita koskevien kalatalousvelvoitteiden ja -maksujen määräämisen huomattavasti voimassa olevaa vesilain 3 luvun 21 §:ää keveämmin perustein. Kalatalousvelvoitteesta, kalatalousmaksusta tai näiden yhdistelmästä ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Toisin kuin voimassa olevan vesilain mukaan (VL 3:14), uuden vesilain 3 luvun 21 a §:n mukaan hanketta arvioitaessa on otettava huomioon laitoksesta odotettavissa oleva taloudellinen hyöty. Yhtiö toteaa, että laitoksesta odotettavissa olevaa taloudellista hyötyä ei tule huomioida kohtuuttomuutta arvioitaessa. Uusi vesilain 3 luvun 21 a § ei sisällä myöskään voimassa olevan vesilain 3 luvun 21 §:n 2 ja 3 momentissa mainittuja kalatalousvelvoitteen määräämisen rajoitteita ja 1 momentissa mainittuja edellytyksiä, joiden perusteella velvoitteet voidaan määrätä.

Vesilaki on tarkoitettu systemaattiseksi kokonaisuudeksi, jossa lupamääräyksiin puuttuminen, vesiluvan vahva pysyvyyssuoja ja omaisuudensuojan huomioivat korvaussäännökset muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden. Uusien lupamääräysten antamisen huomattava helpottaminen sekä samaan aikaan tapahtuva korvausten saamisen rajoittaminen ja niiden sovittelu (omaisuudensuojan kannalta ongelmallisella tavalla) muodostavat oikeudenvastaisen ja kohtuuttoman kokonaisuuden luvanhaltijalle.

Lakiesityksessä ei ole määritelty sitä, millainen kalataloushyöty mahdollistaa velvoitemääräyksen antamisen[1]. Kalataloudelliselle hyödylle tulee olla painava yhteiskunnallinen intressi. Yhtiön näkemyksen mukaan lupamääräysten tarkistamisen edellytykseksi tulee asettaa erittäin uhanalaisten vaelluskalakantojen turvaaminen. Hallituksen esityksessä esitetty säännösmuutos voi aiheuttaa perusteettomia kalastusrajoituksia elinkeinonharjoittajille ja virkistyskalastajille. Merkittävää lainsoveltajan kannalta on myös se, miten lainsäätäjä määrittelee sen suhteen voimatalouden tuottamaan

[1] liite 1: Ks. tarkemmin tähän liittyen professori Martti Häkkäsen asiantuntijalausunto, s. 14, kappale 39

hyötyyn. Nämä yleisen ja yksityisen edun kannalta olennaiset kysymykset eivät ilmene lakiesityksestä. Kemijoki Oy katsoo, että koska lakiuudistus rajoittaa luvanhaltijan omaisuudensuojaa ja vesitalousluvan pysyvyyssuojaa sekä heikentää korvaussäännöksiä merkittävästi, tulisi painavan yhteiskunnallisen intressin edellytys kirjata perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaisesti nimenomaisesti lakitekstiin.

Kuten edellä on todettu, lakiehdotuksessa esitetään voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna luvanhaltijalle epäedullista korvaussäännöstä. Ehdotetun uuden vesilain 3 luvun 21 a §:n 3 momentin mukaan luvanhaltijalla on oikeus saada valtiolta korvaus kalatalousvelvoitteesta aiheutuvasta vesivoiman menetyksestä johtuvasta hyödyn *olennaisesta vähentymisestä*. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan *muut kuin vähäiset edunmenetykset korvataan* noudattaen soveltuvin osin, mitä vesilain 13 luvussa säädetään.

Lisäksi ehdotetun uuden korvaussäännöksen mukaan korvausta voidaan (luvanhaltijan vahingoksi) sovitella ottaen huomioon laitosta koskevat lupamääräykset ja aika, jolloin vesivoimaa on voitu käyttää hyväksi. Korvaustason kytkeminen omistusajan pituuteen on omaisuudensuojan näkökulmasta erittäin ongelmallista. Juuri uudistettuun lunastuslakiin (603/1977) ei sisälly edellä mainitun kaltaista luvanhaltijan omaisuudensuojan vastaista korvauksen sovittelusäännöstä. Ehdotuksessa esitetyllä tavalla kirjattuna säännös mahdollistaa tulkinnan, ettei käytönrajoituksesta suoriteta ollenkaan korvausta tai että niiden määrää rajoitetaan olennaisesti. Erityisen ongelmalliseksi lakiesityksen tekee se, että velvoitteen määräämisen edellytyksiä kevennetään ja korvausten saamisen edellytyksiä heikennetään samanaikaisesti.

Kemijoki Oy toteaa, että ehdotettua vesilain 21 a §:n 3 momenttia tulisi muuttaa siten, että se vastaa vesilain 3 luvun 21 §:n perussäännöstä.

Kemijoki Oy viittaa lopuksi lain esitöiden kirjaukseen, jonka mukaan kalatalousvelvoitteista erityisesti kalatien toteuttamiskustannukset saattavat nousta huomattavan suuriksi. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden vaatimus huomioon ottaen 3 luvun 21 a §:n 2 momentissa ehdotetaan sen vuoksi säädettäväksi, että määräyksestä ei saisi aiheutua kohtuuttomaksi katsottavia kustannuksia luvanhaltijalle. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan (s 55) jos luvanhaltijana on esimerkiksi energia-alan yhtiö, pörssiyhtiö, muu varallisuusmassaltaan huomattava oikeushenkilö, kunta tai valtio, sitä epätodennäköisempää on, että toimenpidettä pidettäisiin tällä perusteella kohtuuttomana. Kemijoki Oy toteaa, että kohtuuttomuuden arviointiin ei saa lähtökohtaisesti vaikuttaa se, mikä vahingonkärsijän oikeudellinen status tai varallisuusasema on.[2] 2

Perusoikeuksien rajoitusedellytykset

[2] Ks. professori Martti Häkkäsen asiantuntijalausunto, s. 40, kappale 118, jossa todetaan seuraavasti: "kalatalousvelvoitteiden määräämisessä voi kuitenkin olla tapauskohtaisesti kysymys varsin jyrkästä puuttumisesta vesivoimaoikeuden haltijan asemaan. Erityistä huomiota on tällöin kiinnitettävä suhteellisuusvaatimuksen toteutumiseen ja siihen, että velvoitteella ei aseteta oikeudenhaltijalle kohtuutonta taakkaa. Oikeudenmukaisen tasapainon säilyttämisessä korvaussääntelyllä on keskeinen asema.

Uuden sääntelyn tulee täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Jos perusoikeuksiin (omaisuudensuojaan) puututaan tavallisella lailla, on kaikkien rajoitusedellytysten täytyttävä samanaikaisesti. Rajoitusten tulee olla mm. tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä. Rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä myös laista.

Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan uuden lupamääräyksen antamista koskeva vesilain 3 luvun 21 a §:n säännös ja etenkin siihen liittyvä korvaussäännös ovat tulkinnanvaraisia eivätkä täytä täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksia. Luvanhaltijan tulee voida säännösten perusteella päätellä ja ennakoida kalatalousvelvoitteen vaikutukset omaan taloudelliseen asemaansa.

Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja niillä tulee olla painava yhteiskunnallinen tarve. Rajoitus ei esim. saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Tältä osin Kemijoki Oy viittaa edellä mainittuun kalataloushyötyyn, jonka merkitystä rajoitusperusteena ei ole määritelty riittävästi lakiesityksessä eikä myöskään punnittu suhteessa voimantuotantoon ja muihin menetettäviin yleisiin ja yksityisiin etuihin. Kemijoki Oy toteaa lisäksi, että perustuslakivaliokunta on tuoreessa lausunnossaan PeVL 50/2025 vp todennut elinkeinovapauden ja omaisuudensuojan osalta, ettei toiminnanharjoittajalle voida asettaa em. perusoikeuksista johtuen tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä sellaisia velvoitteita, joista seuraa toiminnan kannattamattomuus.

Perusoikeusrajoitusten tulee olla suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Säännöllä tarkoitetaan tavoitteen (kalataloushyödyn) ja käytetyn keinon (uudet kalatalousmääräykset) keskinäistä punnintaa. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoitetta ei voi saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Esitetty 3 luvun 21 a §:n korvaussäännös on suhteellisuusvaatimuksen vastainen erityisesti siksi, koska lakiesityksen sanamuodon mukaan on mahdollista, että omaisuudenkäytönrajoituksesta ei tulla suorittamaan luvanhaltijalle oikeudenmukaisia ja riittäviä korvauksia.

Kemijoki Oy esittää lakiehdotusta täsmennettäväksi siten, että se täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ja että se on suhteellisuusvaatimuksen mukainen.

Perustuslakivaliokunnan lausunto

Perustuslakivaliokunta on 11.9.2026 antamassaan lausunnossa (PeVL 54/2026 vp) esittänyt, että nollavelvoitelaitoksia koskeva lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä vain, jos valiokunnan 3 luvun 21 a §:n 2 ja 3 momentin täsmentämisestä esittämät valtiosääntöoikeudelliset huomiot otetaan asianmukaisesti huomioon.

Kemijoki Oy katsoo, että uudesta kalatalousvelvoitteesta, kalatalousmaksusta tai näiden yhdistelmästä tulee voida määrätä vain, jos muutos on yleisen tarpeen vaatima (erittäin

uhanalaisten vaelluskalakantojen turvaaminen) ja hakija määrätään maksamaan vesivoimalaitoksen luvanhaltijalle täysi korvaus muutoksen aiheuttamista edunmenetyksistä.

Voimaantulosäännökset

Voimassa olevan vesilain 19 luvun 5 §:ssä 4 momentin mukaan, jos määräysten tarkistaminen tai uusien määräysten antaminen vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä eikä hanketta voida toteuttaa tarkoitustaan vastaavalla muulla tavalla, luvanhaltijalla on oikeus saada hakijalta korvaus lupaan tai päätökseen perustuvan käyttömahdollisuuden vähäistä suuremmasta menetyksestä tai vaatia hankkeen lunastamista. Nyt lausuttavana olevassa esityksessä todetaan, että kyseistä momenttia ei sovelleta kuitenkaan 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien (kalatalousvelvoitteita koskevien) määräysten antamiseen.

Kemijoki Oy toteaa, että edellä mainitut vähäistä suuremmat edunmenetykset tulisi korvata myös silloin, kun annetaan uusia kalatalousmääräyksiä. Luvanhaltijalla tulisi olla lunastusoikeus myös uusia määräyksiä annettaessa.

KEMIJOKI OY

Tuomas Timonen
Toimitusjohtaja

Liitteet 1. Professori Martti Häkkäsen lausunto